

Krejčí, Karel

Nový výbor německé poesie XVI. a XVII. století

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1955, vol. 4, iss. D2, pp. 163-164

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/108160>

Access Date: 24. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

viče—Dančenka o principech scénického »uměleckého realismu«: »Toto divadlo pojme i Gorkého, i Tolstého, i Čechova, i Shakespeara, i Sofoklea a také Aristofana« (str. 134).

Jarchova populární kniha je příkladem toho, jak lze zajímavě, vědecky a s novými pohledy podat rozbor díla tak obtížného, jako je Aristofanovo. Jarchova kniha je nám vzorem, ale bylo by lépe, kdyby nám mohla posloužit ke srovnání a zhodnocení české studie o Aristofanovi. Avšak tato studie, ač zde bylo tak významné jubileum, podporované Světovou radou míru, bohužel nevyšla. Proč?

Radislav Hošek

Nový výbor německé poesie XVI. a XVII. století. Pod symbolickým názvem »Tränen des Vaterlandes« (Slzy vlasti) (Deutsche Dichtung aus dem 16. und 17. Jahrhundert. Eine Auswahl von Johannes R. Becher; Verlag Rütten & Loening, Berlin 1954, 1. Auflage, str. 680), vzatým ze stejnojmenného sonetu Andrease Gryphia, vydal jeden z nejvýznamnějších spisovatelů a představitelů NDR, Johannes R. Becher, pozoruhodný výbor z německé poesie 16. a 17. století.

Novum tohoto obsáhlého výboru je v tom, že v něm autor sloučil do jedné knihy t. zv. poesii umělou s poesii lidovou. Učinil tak záměrně, aby, jak uvádí v předmluvě, »navodil tímto způsobem celkovou představu onoho poetického bohatství, jaké tato — jak se stále ještě tvrdívá — „duchem chudá doba“ dovedla vytvořit. V tom, že jsme dosud nebyli s to poznat, jaký mimořádný význam má právě poesie 17. stol. pro vznik německé národní literatury«, zdá se podle Bechera projevovat německá ubohost (Misere). Becher dává výraz svému přesvědčení, že jeho výbor přispěje k revisi dosavadních názorů na německou lyriku t. zv. doby barokní a tím zároveň i na celé údobí třicetileté války.

Obrazové a myšlenkové bohatství, obřezající se v bohatém materiálu Becherovy anthologie, ukazuje přesvědčivě, a mnohdy až překvapivě, že tu naprosto neběží jen o suché, více méně konstruované a vyumělkované verše poesie rádo by učenecké, nýbrž o umělecké výtvary vysokých kvalit obsahových i formálních. Jejich autoři (větším dílem protestanti) byli lidé, kteří se plně zúčastnili rušného dění své doby, jejíž boje a zápasy intenzivně spoluprožívali. A v tomto smyslu byli básníky katexochén politickými, třebaž ještě plně nechápali společenskou převrtnost soudobých urputných zápasů, ani si namnoze neuvědomovali přeměnu, která se dala s nimi. Doba třicetileté války, která bývá tradičně označována za dobu největšího úpadku a národního neštěstí Němců, jeví se mediem těchto básnických výtvorů, mezi nimiž je mnoho opravdových skvostů, také jako doba velikosti a růstu. Ovšem definitivní soud o ní bude možno vyřknout teprve na základě nového historického zhodnocení, které se podle Bechera bude muset oprít jak o Engelsovy příspěvky k dějinám Selské války, tak o Marxovy chronologické výtahy z »Weltgeschichte für das deutsche Volk«, které bude muset rovněž přihlížet k Leninově výzvě »nestavět luthersko-rytířskou opozici nad plebejskomünzterovskou« a které vezme v úvahu výsledky staršího bádání Gervinusova, a zejména výtěžky nové historické vědy, zvláště sovětské.

Becher rozděluje svůj obsáhlý výbor do těchto čtyř částí: 1. Básníci plačící vlasti (Die Dichter der Tränen des Vaterlandes), 2. Písňe lancknechtské (Landsknechtslieder), 3. Písňe lidové (Volkslieder), 4. O německém jazyce (Über die deutsche Sprache).

První oddíl knihy obsahuje básně od autorů vesměs známých (od Weckerlina, Opitze a Logaua přes Gerharda, Dacha, Fleminga po Gryphia, Angela Silesia, Günthera), druhý a třetí oddíl přináší v bohatém výběru písňe lancknechtské a lidové, jejichž autoři jsou anonymní, čtvrtý oddíl pak zahrnuje velmi charakteristické ukázky ze tří nejvýznamnějších prací o německém jazyce (Moscherosch, Schottelius, Leibniz).

Souhrnný název »lancknechtské« písňe mohl by snadno zavádět, neboť tu nejde jen o písňe ryze vojenské (lancknechtské). V tomto oddíle knihy najdeme i historické písňe o bitvách (na př.: »Wie Graf Tilly von Markgrafen Georg Friedrich und Generalen Mansfeld im April anno 1622 bei Wiesloh aufs Haupt geschlagen«, »Wahrhafte Beschreibung der großen Schlacht, so geschehen zwischen dem Grafen von Mansfeld und Herzogen von Braunschweig einesteils und Don Cordova auf der andern Seiten den 29. Augusti dieses sechzehnhundertundzweiundzwanzigsten Jahrs zwischen Gembeloers und Flery vorgangen«), o vynikajících vojevůdcích (na př.: »Schwedisches Lied«, »Ein schön neues Lied«, »Duplex victoria«, »Klag- und Trauer-

lied über dem seligen Ableiben des glorwürdigsten Königs in Schweden«, »Ein Valet-Liedlein vor Wallenstein« a j.), o selských bouřích (na př.: »Wahrhaftige neue Zeitung von dem mächtigen Aufstand der Bauern im Lande ob der Enns«, různé »otčenáše« (»Das heidelbergische und Rebellen-Vaterunser«, »Ein eiferiges, andächtiges, christliches Vaterunser«, »Das Torstensohnische Vaterunser«), žalozpěvy (na př.: »Ein Gesang, in diesen schweren Zeiten zu singen«, »Ein Trauerlied über den Fall und grausame Zerstörung Magdeburgs durch den ligistischen Generalen Tilly im Jahre unsers Herrn 1631« a j.). Mnohé z nich mají velmi dokonalou formu, prozrazující umělecky i jazykově vyspělého autora.

Lidové písně jsou podobně jako lancknechtské velmi rozmanité a bohaté jak po stránce ideově-thematické (vedle opravdových žalozpěvů nacházíme tu písně milostné, pijácké, jezdecké, formanské a j.), tak po stránce formální (vedle prostých útvarů písňových jsou tu zastoupeny i velmi složité formy). Jazyková i metrická dokonalost těchto písní je až překvapující. Svědčí o tom, že tato lyrika má za sebou už delší vývoj a navazuje na předchozí tradici renesanční, bez níž by byla stěží myslitelná.

Přes náboženské zanícení, vyznačující zejména duchovní lyriku, lze pozorovat, že se světový názor této poesie vymaňuje z pout dogmatické theologie. V době, kdy mužové jako Leibniz, Pufendorf, Thomasius a jiní po všech stránkách rozšiřují a obohacují oblast lidského myšlení, nemůže překvapovat, že též německá lyrika světská 17. století nabývá jistého zabarvení učeneckého, jsouc v lecčems poplatna vědě. V oblasti myšlení a citění však je tato poesie výtvorem lidu, jeho vrocnostia, lidové moudrosti, bezprostřednosti a v neposlední řadě i jazykové výraznosti.

Svou tematikou je tato poesie přes vzdálenost věků blízká i modernímu vnímavému čtenáři. To se netýká snad jen rozsáhlejších skladeb výboru, nýbrž na př. i takového Logauova trojverší »Die tausend goldnen Jahre«, jímž skvělý a britký epigramatik soudí proroky tisícileté říše. Avšak nejsilnější pouto, které spojuje soudobou generaci s pokolením třicetileté války, je beze sporu nenávisť lidových básníků doby baroka k ničivé a pustošivé válce, jak ji mnohem markantněji v próze vyjádřil autor proslaveného »Simplicissima«. V těchto básních je jasně a upřímně vyčtena touha po konečném míru.

Slova Ernsta Ginsberga z jeho anthologie lyriky 17. století (»Komm, güldner Friede« — Ausgewählte Lyrik des 17. Jahrhunderts) mají dosud svou platnost:

»Was diesen Gedichten der Barockzeit über ihre sprachlichen Schönheiten hinaus die Fortdauer sichert, ist der Geist, der sie beseelt. Allen den Dichtern — den meisten heute nur oder kaum noch dem Namen nach bekannt — ist die hohe Menschlichkeit des Charakters gemeinsam. Mit der Macht ihres Wortes brandmarkten sie den verhassten Krieg und verherrlichten den geliebten Frieden.«

Prozaické ukázky ze závěrečného oddílu výboru jsou v podstatě obranami jazyka proti neblaze rozbujelému cizomilství jazykovému, mravnímu i kulturnímu. První z nich je vzata ze skvělého satirického románu Johanna Michaela Moscherosche »Die wunderlichen Gesichte Philanders von Sittewald« (Podivná vidění Philandra ze Sittewaldu), druhá z díla Justuse Georga Schottela »Von der deutschen Hauptsprache« (O německém spisovném jazyce) a třetí z knihy Gottfrieda Wilhelma Leibnize »Unvorgreifliche Gedanken betreffend die Ausübung und Verbesserung der Deutschen Sprache« (Skromné mínění o užívání a zlepšování německého jazyka). Uvedené práce, které po zásluze pranýřují nemírné opíčení se Němci po cizích vzorech (Moscherosch, Schottel), a které usilují o nápravu, ukazující cestu, jak z tohoto nešvaru vybřednout (Leibniz), přispěly značnou měrou k posílení národního sebevědomí Němců.

Kromě drobných jazykových vysvětlivek, uváděných přímo pod textem jednotlivých básní, jsou na konci výboru připojeny obsáhlejší poznámky, které podávají hutné a výstižné vysvětlení k jednotlivým autorům básní a k historickým osobnostem, pokud je o nich v textu řeč, nebo objasňují narážky na historické události a pod. Textově kritický aparát ovšem chybí. Becherovi nešlo zřejmě o vědecké dílo, nýbrž o výbor, který by nejširším vrstvám německého lidu zpřístupnil zajímavou poesii 16. a 17. století. Jeho čin je o to záslušnější, že do své zdařilé anthologie shrnul takové množství materiálu, jakým se tak hned nemohou pochlubit jiné anthologie tohoto druhu; tak usnadnil přístup k literatuře, která je jinak roztroušena po různých, těžko dostupných pramenech a sbírkách.

Karel Krejčt